

УДК 81'42:811.111

ФУНКЦІОНАЛЬНО-КОМПОНЕНТНА СТРУКТУРА КОНЦЕПТУ «ЗГОДА» В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Юмрукуз А. А.

Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського

Статтю присвячено дослідженню компонентів, які конституують структуру концепту «згода» в англійській мові. На основі аналізу лексем і паремій, засвідчених лексикографічними джерелами, та відповідно до результатів асоціативного експерименту серед носіїв мови побудовано структурну модель концепту «згода» та описано його понятійний, образний і ціннісний компоненти.

Ключові слова: концепт, структура концепту, компоненти концепту, згода.

Yumrukuz A. A. Functional and componental structure of the concept AGREEMENT in English. The article focuses on the functional and structural peculiarities of the concept AGREEMENT in the English language. It is stated that there are different approaches to the analysis of concepts but, on the whole, they fall into two basic approaches – structural and hierarchical, cognitive and epistemological. The author argues that the analysis of concepts should employ the methods of both approaches and suggests the scheme of such analysis. Based on the results of lexicographic sources analysis and the data of associative experiment, the structural and functional components of the concept AGREEMENT are allocated and described. Thus, it was revealed that the nucleus of the concept is represented by the following meanings: having the same opinion, arrangement to a course of action, legally binding contract, the absence of incompatibility between two things. The co-nuclear zone includes such meanings as the state of being happy together living in concord and support. The component of peripheral zone is a formal, usually written settlement between nations and oral official settlement between two nations. The described features functionally represent the informational content of the concept. The sensual image of the concept AGREEMENT is formed by such meanings as sharing opinion, support, approval. The evaluative or cultural component of the studied concept is formed by the present in the English mentality image of agreement as a way to harmony in relationships. The evaluative component is considered to be nationally-bound. As a result of the study, it was proved that the concept AGREEMENT in English is a multidimensional unit that has a layered structure and is determined by culture.

Key words: concept, the structure of concept, components of concept, agreement.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Дослідження концептів є нагальним питанням сучасної лінгвістики в межах когнітивно-комунікативної парадигми. Згода як лінгвістична категорія досить ретельно описана у багатьох фундаментальних працях, проте власне концепт «згода» ще не був повною мірою вивченим, що зумовлює актуальність проведення відповідних наукових розвідок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному мовознавстві виокремлюються декілька підходів до аналізу концептів: лінгвістичний (концепт як весь потенціал значення слова разом з його конотативним елементом), когнітивний (концепт як глобальна мисленнєва одиниця) та культурологічний (концепт як головна ланка культури в ментальному світі людини) [1, 11].

На різних засадах описують також структуру концепту. Зокрема, у межах когнітивно-епістеміологічного підходу (О. В. Варзін, В. І. Карасик, В. А. Маслова, М. М. Полюжин, З. Д. Попова, І. А. Стернін та ін.) вона детермінована знанням та інформацією, яку концепт репрезентує, його будовою та функціями [4, 50]. Так, В. І. Карасик виділяє такі компоненти структури концепту, як образно-перцептивний, понятійний та ціннісний [3, 118]. М. М. Полюжин додає до них значеннєвий та специфічний

для індивіда як носія національного менталітету компоненти [7, 630]. З. Д. Попова та І. А. Стернін базовими компонентами структури концепту вважають образ, інформаційний зміст та інтерпретаційне поле [8, 106–115].

З погляду структурно-ієрархічного підходу у структурі концепту виокремлюють понятійний та дефініційний складники [2, 7], центральну та периферійну зони [10, 3], а саме ядрну (власне ядрну і навколядрну) та периферійну (ближчу та дальню периферію) [5].

Концепт «згода» в англійській мові учені розглядали під різними кутами зору – відповідно до конкретних цілей дослідження. Так, К. А. Оразалінова аналізує згоду як інтенціональний концепт, у якому смисловим ядром виступає інтенція мовця [6, 5]. До понятійного компонента цього концепту, на думку дослідниці, входить позитивна реакція – прийняття думки або позиції співрозмовника, до образного – вираження позитивного емоційного відношення однієї людини до іншої, до ціннісного – гармонізація мовної комунікації [6, 5, 20–21].

О. М. Ружникова, досліджуючи концепт «згода» в контексті англійськомовного діалогічного дискурсу, доходить висновку, що змістовим ядром цього концепту є повна, беззаперечна згода, згода-схвалення вербальної/невербальної пове-

дінки співрозмовника, а навколоядерна позиція належить двом базовим різновидам згоди – згоді з висловленим судженням (думкою, наміром, оцінкою) та згоді щодо виконання певних дій [9, 4–6].

Таким чином, огляд останніх публікацій показав, що концепт «згода» можна вивчати як з позицій когнітивно-епістеміологічного, так і структурно-ієрархічного підходу. Вченими досліджено концепт «згода» як концепт інтенціональний, а також ті його значення, що є істотними в діалогічному дискурсі.

Формулювання мети і завдань статті. Метою цього дослідження стало визначення компонентів структури концепту «згода» в англійській мові. Для цього необхідним було визначити схему аналізу компонентної структури концепту та описати специфіку компонентів концепту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Пропоноване дослідження спирається на інтегрований підхід до вивчення концепту, згідно з яким концепт виступає усім потенціалом значення слова сукупно з додатковими смислами – конотаціями культурного, контекстуального, інтенціонального характеру. Відповідно схема аналізу компонентної структури концепту «згода» має такий вигляд (рис. 1).

Як видно із наведеної схеми (див. рис. 1), аналізи різних компонентів досліджуваного концепту тісно пов'язані між собою.

Установлення понятійних, образних та ціннісних ознак, визначення ядерного та периферійного компонентів концепту відбувалося за допомогою дефініційного аналізу його номінативної лексики, аналізу паремій та асоціативного експерименту. Матеріалом дослідження послуговували такі лексикографічні джерела: Cambridge Academic Content Dictionary, Cambridge Advanced Learner's Dictionary, Merriam-Webster Dictionary, Webster's New Riverside University Dictionary, Webster's Ninth New Collegiate Dictionary, Macmillan English Dictionary, Oxford Quick Reference Dictionary, The New Webster Encyclopedic Dictionary of the English Language, Longman Dictionary of Contemporary English, Longman Guide to English Usage, Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English, Collins Dictionary of the English

Language, Roget's II: the New Thesaurus, Oxford Dictionary of English Idioms, Cambridge Dictionary of English Idioms. Аналіз паремій передбачав аналіз фразеологічних одиниць – ідіом, прислів'їв та приказок, що містять ключове слово або оцінку досліджуваного концепту загальною кількістю 57 одиниць. В асоціативному експерименті взяли участь 10 носіїв англійської мови (6 жінок, 4 чоловіки) – викладачі англійської мови (британський, американський варіанти) віком 35–43 роки. Експеримент проводився у двох формах – вільній та модельованій. При проведенні вільного асоціативного експерименту завданням респондентів було зазначити усі можливі асоціації з ядерною номінативною лексею 'agreement'. Під час модельованого експерименту респондентам запропоновано певний набір лексем до кожного з ядерних компонентів концепту, серед яких вони повинні були обрати ті, що найбільш повно з ними асоціюються.

Понятійний складник концепту, як відомо, виражений у мовній фіксації, дефініції, знакової структурі, специфічних характеристиках, що відрізняють цей концепт від інших. Аналіз понятійного складника концепту «згода» полягав у встановленні ядерних, навколоядерних та периферійних значень цього концепту.

Отже, ядро концепту «згода» в англійській мові представлено 4 компонентами: 1) *having the same opinion* (зазначено у 13 лексикографічних джерелах); 2) *arrangement to a course of action* (відмічено у 10 лексикографічних джерелах); 3) *legally binding contract* (зафіксовано у 9 лексикографічних джерелах); 4) *the absence of incompatibility between two things* (зазначено у 8 лексикографічних джерелах).

Компонент *having the same opinion* далі складається з таких субкомпонентів, як: а) *the act of agreeing*; б) *verbal expression of the same opinion*; в) *harmony*; г) *acceptance or approval*; д) *verification*.

Складовими компонента *arrangement to a course of action* є: а) *settlement, especially one that is legally enforceable*; б) *permission*.

Компонент *legally binding contract* сформовано з: а) *an act or state of agreeing between parties regarding a course of action*; б) *properly executed and legally binding compact*; в) *the writing or document, embodying the compact*.

Компонент *the absence of incompatibility between two things* містить такі підрядні одиниці: а) *determination of the inflectional form of one word by some grammatical feature*; б) *presence of consistency between two grammatical forms*.

Таким чином, можна стверджувати, що ядро концепту «згода» в англійській мові становить складну розгалужену структуру. Біля ядерних значень цього концепту згруповані навколоядерні, до яких належать: 1) *positive attitude to the speaker* (зазначено у 9 лексикографічних джерелах); 2) *accommodation, adaptation* (наводиться у 7 лексикографічних джерелах).

Рис. 1. Схема інтегрованого аналізу компонентної структури концепту «згода» в англійській мові

Площину навколоядерного компонента *positive attitude to the speaker* формують такі субкомпоненти: a) *the state of being happy together*; b) *living in concord*; c) *support*.

Складовими компонентами *accommodation, adaptation* є: a) *being in accordance with each other or something*; b) *being appropriate or beneficial*.

Периферію значень концепту «згода» в англійській мові утворюють: 1) *a formal, usually written settlement between nations* (зазначено у 4 лексикографічних джерелах); 2) *oral official settlement between two nations* (зафіксовано у 2 лексикографічних джерелах).

Проведений аналіз дає змогу узагальнити компоненти структури концепту (див. рис. 2).

Аналіз лексичних експлікаторів концепту «згода» в англійській мові довів, що в його ядерній зоні знаходяться лексеми *agreement, agree, agreeing, agreeable*, до того ж домінують лексеми виступає лексема *agreement*.

Синоніми домінують лексеми є експлікаторами навколоядерної зони; до таких лексем можна віднести такі: *deal, rapport, acceptance, approval* та інші.

Периферійні ознаки експлікують лексеми *empathy, alliance, tune, treaty assimilation* та інші.

Образний елемент будь-якого концепту складається зі слухових, зорових, тактильних, смакових та інших характеристик предметів. Аналіз образного елемента концепту «згода» в англійській мові показав, що згода в англійській мові часто сприймається як вираження схвалення, підтримки співрозмовника. Так, під час проведення асоціативного експерименту носії англійської мови наступним після однаковості думки (*sharing opinion*) асоціювали згоду з поняттям підтримки (*support*). Таких самих висновків дійшла К. А. Оразалінова, порівнюючи концепт «згода» в англійській, татарській та російській картині світу [6]. Це підтверджується також етимологією описуваного концепту в англійській мові, адже англійська лексема *agreement* походить від латинського *gratus* – *pleasant*, а власне слово *agreement* має спільний

корінь з такими словами, як *gratitude, grateful* [13, 175]. На нашу думку, цей факт підкреслює загально визнану ввічливість англійської національної лінгвокультури.

Аналізуючи англійськомовні сталі вислови, ми виявили, що згода для англійців – це не лише результат дії (волемишленневої, фізичної), але й процес його досягнення. Зокрема, велика кількість висловів містить компонент «досягати, дійти» згоди, як-от: *achieve agreement, come to agreement, win smb's agreement* та ін.

В англійськомовних прислів'ях та приказках закріпилися такі уявлення про згоду, як, наприклад, засіб ефективної професійної діяльності (*two wives in a house never agree in one*), фактор гармонізації відношень (*a lean agreement is better than a fat judgment*); часто ознакою згоди може бути мовчання (*Silent gives consent*). Проте іноді згода виражає негативний відтінок, зокрема коли слугує безвольною підтримкою думки більшості, що відображено в таких фразеологічних одиницях, як: *If you agree to carry calf, they'll make you carry a cow; He that serves everybody is paid by nobody*.

Ціннісний елемент концепту, особливо в межах лінгвокультурологічного підходу, є ключовим, адже концепт постає одиницею культури; ціннісна складова наповненість етнокультурним змістом є тим, що відрізняє власне концепт від інших ментальних утворень. Результати проведеного асоціативного експерименту показали, що для носіїв британської та американської лінгвокультур згода – це передусім однаковість думок, гармонія відношень, підтримка співрозмовника, вираження позитивних емоцій. Так, респонденти серед ключових п'яти асоціацій з поняттям *agreement* назвали *sharing the same opinion, support, encouragement, consensus, acceptance*, які відповідно вербалізують риси національного менталітету. Аналіз паремій також виявив, що для носіїв англійської мови дуже важливим є саме зберегти добрі стосунки, а не мати однакову думку, наприклад, *agree to differ – to stop trying to persuade each other; remain friends in spite of having different opinions* [12, 124].

Висновки та перспективи подальших досліджень у цьому напрямі. Проведене дослідження довело, що концепт «згода» в англійській мові з архілексемою *agreement* є багатоплановим утворенням, яке має складну ієрархічну структуру, у межах якої виділяють ядро, навколоядро та периферію. Побудована модель концепту дає змогу відтворити, яким чином він відображається у свідомості носіїв англійської мови. Окрім того, цей концепт містить понятійний, образний та ціннісний компоненти, останній з яких більшою мірою відображає культурні особливості досліджуваних англійськомовних країн.

Перспектива подальших досліджень полягає у вивченні субконцептів згоди в англійській мові та порівнянні їх з відповідними концептами в українській мові.

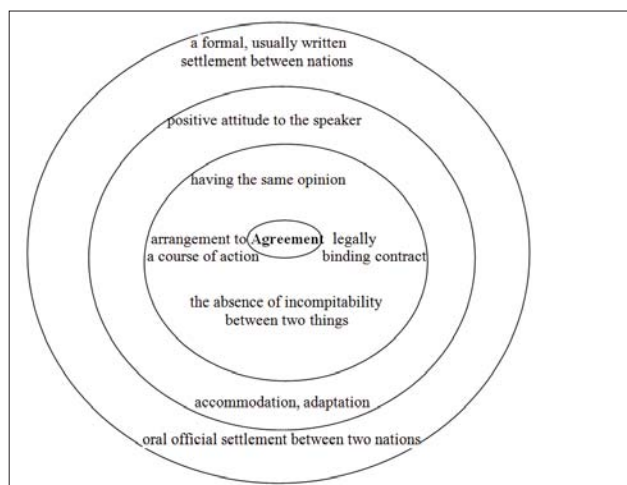

Рис. 2. Структурна модель концепту «згода» в англійській мові

ЛІТЕРАТУРА

1. Волосухина Н. В. К вопросу о трактовке понятий «концепт» и «фрейм» в современной лингвистике / Н. В. Волосухина // Материалы научно-методических чтений ПГЛУ; [отв. ред. З. А. Заврумов]. – Пятигорск : Изд-во ПГЛУ, 2010. – С. 41–46.
2. Воркачев С. Г. Счастье как лингвокультурный концепт / С. Г. Воркачев. – М. : Гнозис, 2004. – 236 с.
3. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – М. : Гнозис, 2004. – 390 с.
4. Косенко А. В. До питання структури концепту / А. В. Косенко // Наукові записки МДУ ім. М. В. Гоголя. Серія: Філологічні науки. Філологія. – 2011. – С. 49–51.
5. Матушевська Н. В. Принципи побудови польової моделі концепту SEDUCTION у сучасній англійській мові / Н. В. Матушевська // Одеський лінгвістичний вісник. – 2014. – Вип. 4. – С. 167–170.
6. Оразалинова К. А. Интенциональные концепты «согласие – несогласие» в татарском, русском и английском языках: автореф. дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / К. А. Оразалинова. – Тобольск, 2012. – 23 с.
7. Полюжин М. М. О когнитивном и культурологическом изучении фразеологии / М. М. Полюжин, Н. Ф. Венжинович // Горизонты современной лингвистики: Традиции и новаторство. – М. : Языки славянских культур, 2009. – С. 628–641.
8. Попова З. Д. Когнитивная лингвистика / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – М. : Аст; Восток – Запад, 2007. – 314 с.
9. Ружникова О. М. Актуализация высказываний согласия в диалогическом дискурсе (на материале современного английского языка) : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / О. М. Ружникова. – Архангельск, 2004. – 19 с.
10. Тазетдинова Р. Р. Языковой концепт как базовый термин лингвокультурологии / Р. Р. Тазетдинова. – Уфа : Спектр, 2001. – 96 с.
11. Nemickiene Ž. “Concept” in Modern Linguistics: the Component of the Concept “Good” / Živilė Nemickiene / Kauno Kolegija, 2011. – P. 43–49.

ДОВІДКОВІ ДЖЕРЕЛА

12. Procter P. Longman dictionary of contemporary English. Harlow [England] : Longman, 1992. – 567 p.
13. Webster's II New Riverside Dictionary-Revised Edition / [ed. by Patrick McCawley]. – Houghton Mifflin, 1996. – 858 p.